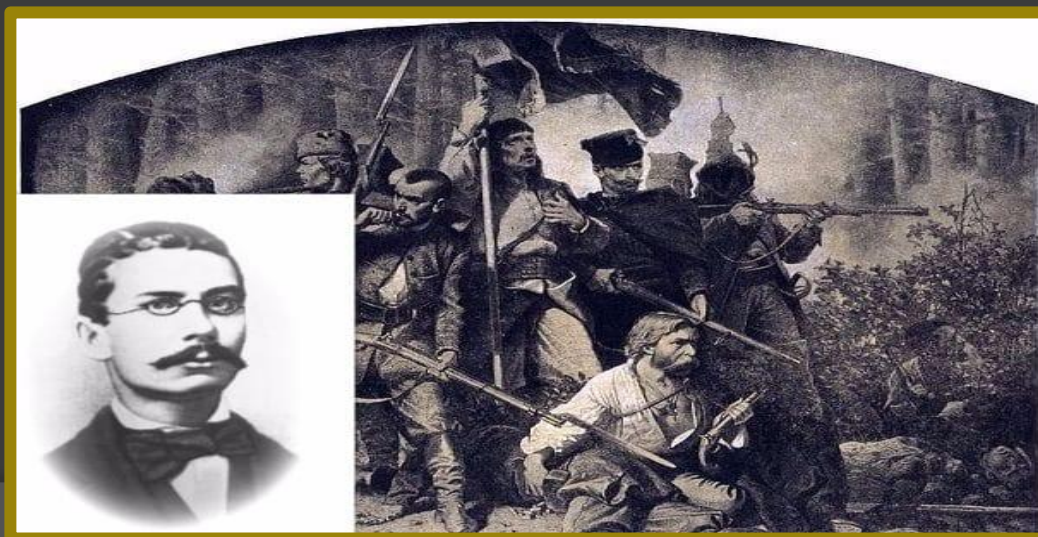

Pozytywistka o powstaniu styczniowym

GLORIA VICTIS
ELIZY ORZESZKOWEJ

Geneza opowiadania *Gloria victis*

- Opowiadanie powstało w 1907r. (43 lata po klęsce powstania) już w epoce Młodej Polski, mimo iż autorka była pozytywistką.
- Cele to "przedstawienie ostatniej z naszych walk narodowych, które mogłoby rozgrzewając, podziałać na pewną liczbę serc, które dziś, niestety, dla idei Ojczyzny ostygły", krzewienie pamięci narodowej, przypominanie młodym o narodowej historii i zachęcanie do walki.
- Pisarka o powstaniu mówi wprost, nie używa języka ezopowego ze względu na zelżenie "mrozu" cenzury w początkach XX wieku.

narrator wszechwiedzący

narrator = świat natury

Dąb opowiada o walkach,
które rozegrały się na
polanie.

Świerk mówi o rozterkach
bohatera.

Brzoza płacze nad
cierpieniem kobiet.

Wiatr przekazuje dalej
informacje o tragicznych
wydarzeniach.

Narracja i stylizacje w opowiadaniu

- ⦿ Funkcję narratora pełni przyroda las i wiatr, któremu drzewa opowiadają historię jako jej świadkowie, głównym narratorem jest dąb - drzewo długowieczne. Natura stanowi tu skarbnicę narodowych pamiątek, zawstydza ludzi, którzy zapomnieli o leśnej mogile powstańców, głosi chwałę zwyciężonych. Fabułę tworzą autentyczne wydarzenia, a bohaterowie to powstańcy znani autorce, miejsce akcji Polesie. Fakty historyczne przedstawiane są ogólnikowo, ważniejsza jest symbolika i nastrojowość, którą tworzą:
- ⦿ stylizacja baśniowa : antropomorfizacja przyrody, tajemniczość, ścieranie się potęgi dobra i zła
- ⦿ stylizacja biblijna: archaiczne słownictwo ("kędyś"), rytm zdania , przestawny szyk wyrazów, metaforyka („słup ognisty", „krzyż narodu"), kreowanie Traugutta na Mojżesza i Mesjasza, mesjanizm
- ⦿ stylizacja elegijna: smutek, opuszczona mogiła

Rozmaitość stylistyczna nie rozbija jedności utworu, w którym dominuje jednolite patetyczna tonacja podkreślająca wagę tematu, heroizm powstańców. Orzeszkowa po raz kolejny tworzy wzniosłą legendę powstania.

Polacy

- siła ducha, heroizm, odwaga
- brak sił militarnych, wojsko to pospolite ruszenie(różnokolorowe mundury, tylko czapki jednakowe-konfederatki), walczą drągami, kosami, strzelbami myśliwskimi
- młodzi - oddają ojczyźnie najpiękniejsze lata swego życia
- zapał, nadzieja
- rycerskość, honor
- bronią słusznej sprawy - prawa narodu do niezawisłości
- patriotyzm - imperatyw kategoryczny (nakaz bezwzględny)

Rosjanie

- siła militarna - duża liczebność, dobra organizacja, jednakowe mundury, dużo dobrej broni
- brak siły ducha
- działanie podstępem, napad na szpital i zabijanie bezbronnych, rannych, chorych, nierycerskość, brak honoru
- walczą w imię przemocy, chcą zniewolić nasz naród

Romuald Traugutt – kreacja wodza

- ostatni przywódca powstania,
- "człowiek świętego imienia", stylizowany na doskonałego ucznia Chrystusa, wypełnia ewangeliczny nakaz opuszczenia rodzinnego domu, aby dźwigać na swych ramionach krzyż narodu i iść za słupem ognistym ku ziemi obiecanej (wolności), prowadząc swój lud, świętość, sakralizacja wodza, jego posłannictwo
- heroizm mężczyzny i uśmiech dziecka - niewinność, czystość moralna, wrażliwość, spontaniczność
- stylizowany na wodza starożytnego i mitycznego herosa - heroizacja, ma głos Leonidasa (wodza spod Termopil)
- walczy wbrew nadziei, poświęca się w obliczu przeważającej siły wroga
- "klamra jednocząca walczących"

Powstańcy styczniowi

- ◎ **Jagmin** - "do Archanioła z mieczem płomiennym podobny", "Scypio rzymski z rysów", "młody Herkules", posłuszny jak dziecko, heros, niezłomny i niewinny
- ◎ **Tarłowski** - odbiega od typowego wzorca rycerskiego ze względu na dziecięcy wygląd, wąłość, niechęć do walki i naukowe zainteresowania; delikatny, ale w momencie walki staje się heroiczny, waleczny, niezłomny, "dzielny rycerz Umęczonej", ratuje życie Trauguttowi.

Sposób ukazania powstańców styczniowych

- Sakralizacja i heroizacja bohaterów wskazuje na ich szlachetną ofiarę porównaną do męczeńskiej śmierci Chrystusa.
- Ich walka nabiera charakteru metafizycznego - stają się oni posłańcami bożymi powołanymi do walki o wolność, wypełniają boży plan.
- Większość z nich to ludzie młodzi, polegli bezimiennie, bez chwały swego imienia.
- Powstańcze hasło "Z nadzieją i przeciw nadziei" wyraża wiarę w konieczność walki, nawet bez nadziei na zwycięstwo.

Przesłanie noweli

- "Ci, co zginą, będą siewcami, którzy samych siebie rzucą w ziemię jak ziarno przyszłych plonów. Bo nic nie zginie. Z dziś zwyciężonych dla jutrzejszych zwycięzców powstają oręż i tarcze" (Traugutt).
- Biblijny motyw siewców i ziarna odsyła do literatury romantycznej - III cz. "Dziadów" (bajka Goreckiego). Wyraża optymistyczną i uwznioślającą interpretację klęski powstania.
- Oto szlachetna, dziecięca ofiara ma sens, staje się wartością dla przyszłych pokoleń, zrodzi męstwo i patriotyzm następnych generacji.
- Wskazuje na to także tytuł utworu - "Gloria victis"- **chwała zwyciężonym**, który jest przekształceniem łacińskiej formuły „vae victis” (biada zwyciężonym). Tragedia klęski staje się chwałą powstańców.

Symbolika czerwieni

- Epitety: *zorza wieczorna w purpurze, czapki czworokątne barwy amarantusów, krwawą zaporę, twarzami opalonymi w ogniu bitwy, rdzawoczerwony blask, przedmiot czerwony, ptak czerwony.*
- Przenośnie: *[zorza] las napełniła światłami pożogi, [okruchy] mające czerwoność i ognistość płonących kropl krwi, dąb, pałającymi kroplami krwi na gałęzistej brodzie świecąc, [słońce] świeciło tarczą z rozżarzonej miedzi, czerwonym sznurkiem krwi.*

Czerwień symbolizuje zapal, energię, odwagę, męskość, a także przywództwo, poświęcenie, bitwę oraz męczeństwo. Takie nagromadzenie określeń związanych z barwą czerwoną podkreśla triumf poległych za ojczyznę powstańców.

Motywy romantyczne

- ⦿ etos walki powstańczej – otwartej, do ostatniej kropli krwi;
- ⦿ bohaterowie, zafascynowani ideałami zmiany świata na lepsze, składają swoje młode życie w ofierze ojczyźnie;
- ⦿ gloryfikacja przywódcy powstania styczniowego wykreowanego na duchowego wodza zrywu niepodległościowego;
- ⦿ spersonifikowana natura, która staje się aktywnym współuczestnikiem wydarzeń, a także nośnikiem pamięci o nich.
- ⦿ Miłość romantyczna – Jagmin i Aniela

Wniosek: Orzeszkowa pielęgnowała romantyczną tradycję patriotyczną

Romantyczne pożegnanie powstańca z ukochaną – romantyczny mit rozstania

- Jagmin – dowódca powstańczej jazdy żegna się z Anielą – siostrą Marysia;
- Romantyczna sceneria: wieczór, mały ogródek, zapach bzów, szept obojga (tajemniczość, intymność, delikatność, nastrojowość);
- Troska Anieli o brata – nieprzyzwyczajonego do walki, botanika, a nie żołnierza;
- Obietnica Jagmina, że będzie się nim opiekował i albo razem wrócą, albo razem polegną;
- Scena pierwszego (i ostatniego) pocałunku – namiętność, gorące uczucia;
- Ostatnie spojrzenia w oczy – wyrażenie miłości bez słów, w tej sytuacji brakowało sił, by powiedzieć wprost o uczuciach.
- Gloryfikacja pożegnania, nadanie mu cech chwili wyjątkowej.

Proza poetycka

Proza o cechach bliskich poezji.

Charakteryzuje się:

- ⦿ nagromadzeniem środków stylistycznych typowych dla poezji;
- ⦿ nacechowaniem emocjonalnym;
- ⦿ wyszukanym słownictwem;
- ⦿ złożoną składnią;
- ⦿ rytmizacją wypowiedzi (paralelizmy składniowe, powtórzenia)

Znajdź przykłady cech prozy poetyckiej w opowiadaniu „Gloria victis” . (Multiteka Nowa Era)

Reinterpretacja romantycznego mitu rozstania i miłości romantycznej w literaturze współczesnej

Kabaret Starszych Panów:

- Kabaret literacki emitowany w telewizji w latach 1958-1966 (czasy PRL-u);
- Założycielem był Jeremi Przybora (autor tekstów) i Jerzy Wasowski (kompozytor);
- Była to forma kulturalnej rozrywki dla szerszej publiczności.
- Spektakle obfitowały w piosenki kabaretowe, które były przerywnikami między skeczami, miały charakter satyryczny.
- Elegancja i nienaganna polszczyzna Starszych Panów kontrastowała z prymitywizmem masowej kultury PRL-u;
- Piosenki były pochwałą epikurejskiego podejścia do życia – drobne przyjemności, flirty, szarmanckość wobec kobiet;
- Piosenki Starszych Panów śpiewały ówczesne gwiazdy – Irena Kwiatkowska, Kalina Jędrusik, Wiesław Michnikowski, Mieczysław Czechowicz.

Reinterpretacja romantycznego mitu rozstania i miłości romantycznej w literaturze współczesnej

- Las, strumyk, jagódki, czerwona jarzębina, grzybki (zdrobnienia) – lekka, pogodna tonacja;
- Spotkanie z wieloma ułanami – każdy na innym koniku (dwuznaczność słowa konik);
- Oddanie się Zosi ułanom z powodu niemożności odmówienia temu, kto może niedługo zginąć;
- Humor – ułani polegli, ale nie wiadomo, kto jest ojcem dziecka („szwadron tatusiów”);
- Tradycja martyrologiczna typowa dla romantyzmu staje się tu źródłem humoru, przestaje być narodową świętością;
- Kryje ona pytanie, jak mógł przetrwać naród, skoro w każdym pokoleniu ginęły lub były zsyłane na Sybir tysiące młodych Polaków.